

Přednášející: Mgr. et Mgr. Jiří Baroš Ph.D.

Předmět: POLb1011 Velká témata současné politické filosofie

Realismus Carla Schmitt: pojem politična a výjimečné stavy

Úvod – Rozdíl mezi realismem a idealismem (Barša)

- síla X rozum, partikularismus X univerzalismus, praxe X teorie.

I. Carl Schmitt (Vynx)

I. 1 Suverenita, demokracie a diktatura

- *auctoritas non veritas facit legem* (Hobbes). Problém diskrece při aplikaci a interpretaci norem. Positivismu a normativismu v. decisionismu, diskuse v. decize.
- normální situace (vláda právních norem) v. výjimečný stav (suspense norem).
- suverén je ten, kdo rozhoduje o výjimečném stavu.
- demokracie jako jediný legitimní politický režim. Lze suverenitu interpretovat demokratickým způsobem? Pojem suverénní diktatury. Diktatura ve jménu lidu.
- demokratická ústava je produktem výkonu konstitutivní moci lidu. Existence lidu jako politické jednotky.
- doktrína materiálního jádra ústavy: základní principy nemohou být zrušeny, jinak uzurpace moci stranou či frakcí.
- změna režimu nacisty skrze suverénního diktátora: volba neliberálního režimu.
- dříve připodobňoval k suverénnímu diktátorovi říšského prezidenta. Role strážce ústavy náleží prezidentovi, nikoliv ústavnímu soudu.

I. 2 Koncept politična a kritika liberalismu

- politično je založeno na odlišení přítel v. nepřítel (x morálka, estetika, ekonomika).
- (1) nepřítel je veřejný, nikoliv soukromý. Existenciálně cizinec, v extrémním případě jsou s ním možné konflikty.
- (2) jde o nejintenzivnější konflikt, nejzazší spojení/oddělení. Je třeba jej pojímat v konkrétním, existenciálním smyslu (X liberalismus: nepřítel jako konkurent či protivník v diskusi).

- politická komunita je založena tehdy, kdy určitá skupina vytyčuje hranici přítel v. nepřítel.
- primární v. sekundární pojem politického: stranicko-politický. Opravdovou politikou je ale jen mezinárodní politika.
- eventuality boje: fyzické usmrcování lidí.
- válka předpokladem politiky.
- problém liberalismu: nepřítel degradován v morálních kategoriích, jde o morální monstrum, musí být definitivně zničen.

- jakákoliv distinkce se může stát politicky významnou (...).
- politika neoznačuje zvláštní oblast, nýbrž stupeň spojení či rozpojení lidí.

- politické vždy rozhodujícím lidským uskupením.
- *ius belli*: pro patria mori/zabít nepřítele.
- pacifikace uvnitř státu: vytvoření normální situace.
- distinkce přítel v. nepřítel určuje znaky identity lidu (národa) X liberální státy: depolitizace politična.
- světový stát?
- negativní antropologie v. pozitivní antropologie liberalismu:
- je člověk nebezpečnou, rizikovou, či naopak neškodnou, či nerizikovou bytostí?
- autoritativní v. anarchistické teorie.
- všechny opravdově politické teorie předpokládají, že člověk je zlý.
- ani liberalismus, který změnil a zdeformoval politické představy, neunikl političnu.
- liberalismus: nemá žádnou pozitivní teorii státu ani žádnou reformu státu. Jde jen o liberální kritiku politiky.
- chce jen politično politicky omezit a podřídit ekonomice X obětování života X demilitarizované a depolitizované pojmy liberalismu a svoboda.
- politizace ekonomiky.
- rušitel a znesvětitel míru stojí mimo zákon i humanitu.
- kritika liberalismu: (a) není schopen vytvořit politickou komunitu, (b) není schopen zorganizovat stát chránící občany, (c) depolitizace není žádoucí, protože život pak bude nedůležitý, nesmyslný a prázdný.
- epocha neutralizací a odpolitizování:
- ani politično, ani teologično nemohou být sprovzeny ze světa. Novověk je ovšem obdobím neustálé neutralizace, ovšem i obdobím neustálém obnovováním politického střetu. Neutralizací konfliktů se absolutizují a moralizují konflikty.
- teologie – racionální metafyzika – humanismus a morálka – ekonomie – technika. Předchozí moment se stává zárodkem konfliktu budoucího. I technika je předmětem střetu. Odpolitizování je stále repolitizováno.

I. 3 Liberální kosmopolitismus a základy mezinárodního řádu

- koexistence suverénních politických komunit v mezinárodním řádu?
- právně neomezené *ius ad bellum*.
- *ius publicum Europaeum*: nebyla odlišena ne/spravedlivá válka. Zároveň striktní *ius in bello*. *Iusta causa* v. *justum hostis*.
- odmítá mezinárodní právní řád, který by podřídil užití moci substantivním kritériím morální legitimacy a vnější právní kontrole. Nepřítel totálním.
- teritoriální hranice základem *ius publicum Europaeum* X liberální humanitarismus.
- absolutní v. reálný nepřítel.
- legitimní mezinárodní řád a legitimní domácí pořádek dvěma stranami jedné mince: politické komunity musí být vnitřně homogenní.

II. Radikálně levicové přivlastnění Carla Schmitta (k dílu Chantal Mouffe)

- etický princip liberalismu: jednotlivci si mohou organizovat život, jak chtějí. Důsledkem pluralismus – jeho uznání je konstitutivní pro moderní demokracii. Tento pluralismus je zajišťován liberálními institucemi.

II. 1. Schmittova kritika parlamentní demokracie

- demokracie vyžaduje homogenitu, kterou nelze dobře spojit s liberálním individualismem zdůrazňujícím lidskou rovnost. To vede ke krizi moderní masové demokracie. To je vidět na krizi důvěry v parlamentarismus, který měl být místem racionálního konsensu X totální stát, kdy politika zasahuje do všech sfér života. Parlament ztrácí význam; místem konfrontace antagonistických zájmů.

II. 2. Liberalismus a politično

- Schmittova kritika liberálního racionalismu a universalismu. Není tu liberální politika, ale jen liberální kritika politiky. Liberalismus chce zrušit politično.
- podle Mouffe má Schmitt pravdu ohledně nedostatků liberalismu: z politiky jen sféra instrumentální aktivity a sobeckého sledování soukromých zájmů. Lidé politickými konzumenty; politika nemá obsah. Stala se ekonomikou.
- podle Mouffe ale liberální politické instituce mají smysl. To, že základní hodnoty liberální demokracie (svoboda a rovnost), nelze plně smířit, nevádí. Liberální demokracie založena na otevřenosti, neúplnosti, nenaplnění. Žádné konečné shody nebude nikdy dosaženo.

II. 3. Radikálně-liberálně-demokratická politická filosofie

- nemá tak smysl popřít politično: nutnost přijmout konflikt a rozdělení. Vždy se určité skupiny budou seskupovat proti sobě. Smíření může být jen částečné a provizorní.
- politická filosofie musí znovuobjevit pojem politického režimu a pojednávat o specifických hodnotách liberálně demokratického režimu (svoboda a rovnost). Pojem režimu musí mít prostor pro distinkci přítel v. nepřítel. Vždy tu budou soutěžící jazyky, jak interpretovat politické principy liberální demokracie. Politická filosofie nabízí různé interpretace těchto pojmů.

III. Výjimečné stavy (Belling)

- normalita: platí normální právní řád.
- často musí ustupovat před nejrůznějšími krizovými, nouzovými a výjimečnými stavy (vyvolanými vnitřním nebezpečím, vnější teroristickou hrozbou nebo ekonomickou krizí).

III. 1. Situace, stav a rozhodnutí

Rozlišení:

- (1) nouzové, krizové *situace* jakožto fenomén sociální reality.
- je materiální podmínkou pro vyhlášení (2) výjimečného, či nouzového stavu.
- *výjimečný stav* je právním institutem, zakotvujícím pravomoc státních orgánů pro jednání v nepředvídatelné krizové situaci ohrožující existence státu. Kvůli

- nepředvídatelnosti nelze přípustná opatření předem normovat, nelze je anticipovat.
- *nouzové stavy* reagují na situace, které existenci státu neohrožují a/nebo je lze co do formy a průběhu předvídat.
 - účelem výjimečného stavu je zachování státu a obnovení ústavní normality, účelem nouzového stavu je ochrana širšího spektra chráněných zájmů.
 - (3) *rozhodnutí* o výjimečném (nouzovém) stavu je spojujícím elementem mezi krizovou situací a výjimečným stavu.

III. 2. Způsob zakotvení VS

- (1) *nepsaný*: institut logicky vyplývající z podstaty státu. Nadpozitivní charakter: jde o implicitní součást každého ústavního řádu, aniž by musel být formálně zakotven. Přirozené právo státu na sebezáchovu.
- obavy z excesů a rizika zneužití: výjimečné stavy lze vztahovat i na situace dílčích poruch normality. Každé odvolání na nepsaný výjimečný stavy zastíráním porušení ústavy; její stabilita a reputace obětovány. Vede ke koncentraci moci do rukou jednoho orgánu. Opouštěn právní stát.
- (2) *psaný*: čím je ale detailnější úprava, tím to může být horší, protože tato úprava je neefektivní v krizi. Neúčinnost, pokud by se stanovené nástroje ukázaly jako neschopné naplnit cíl ochrany státu a ústavy. Buď státní orgány nebudou v krizové situaci účinně jednat (chaos a destrukce řádu), nebo budou jednat absolutně protiprávně (destrukce právního státu).
- možnosti: *generální klauzule* (určit nositele rozhodovací kompetence, nikoliv přesně vymezit jeho pravomoci. Co má obecně činit, nikoliv stanovovat, co nesmí činit; široký záběr, který umožňuje reagovat na jakoukoli krizovou situaci) vs. *detailní úprava* (např. vyloučení možnosti omezení určitých práv).
- jak předejít riziku zneužití: (a) *oddělení rozhodování o a ve výjimečném stavu* (supermajoritní eskalátor, potvrzování ze strany parlamentu), (b) *časové omezení* (co když je ohrožení zásadní a bude dlouho trvat?) a (c) možnost posouzení jednání příslušné autority *soudem* (ex ante, či ex post).

Povinná literatura:

- Mouffe, Chantal 1993. *The Return of the Political*. London: Verso, 102-116.
- Ottmann, Henning 1993. „Carl Schmitt.“ In: *Politická filozofie 20. století*. Eds. Karl Ballestrem, Karl a Ottmann Henning. Praha: ISE, 59-78.
- Schmitt, Carl 2007. *Pojem politična*. Brno, Praha: CDK a OIKOYMENH, 19-37, 78-92.

Doporučená literatura:

- Barša, Pavel 2007. *Síla a rozum*. Praha: FILOSOFIA; Belling, Vojtěch 2014. *Zrození suveréna*. Brno: CDK; Belling, Vojtěch 2019. *Smrt suveréna*. Brno: CDK, 2019; Belling, Vojtěch, Kollert, Lukáš (eds.) 2017. *Suverenita panovníka, lidu a státu v moderní politické filosofii*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně; Dyzenhaus, David (ed.) 1998. *Law as Politics: Carl Schmitt's Critique of Liberalism*. Durham: Duke University Press; Dyzenhaus, David 1999. *Legality and Legitimacy: Carl Schmitt*,

Hans Kelsen and Hermann Heller in Weimar. Oxford: Clarendon Press; Gaus, Gerald F., Kukathas, Chandran 2004. *Handbook of Political Theory*. London: Sage; Kahn, Paul W. 2011. *Political Theology: Four New Chapters on the Concept of Sovereignty*. New York: Columbia University Press; Kennedy, Ellen 2004. *Constitutional Failure: Carl Schmitt in Weimar*. Durham: Duke University Press; McCormick, John P. 1999. *Carl Schmitt's Critique of Liberalism: Against Politics as Technology*. Cambridge: Cambridge University Press; Meier, Heinrich 2006. *Carl Schmitt and Leo Strauss: The Hidden Dialogue*. Chicago: University of Chicago Press; Meier, Heinrich 2011. *The Lesson of Carl Schmitt: Four Chapters on the Distinction between Political Theology and Political Philosophy*. Chicago: University of Chicago Press; Mouffe, Chantal. *The challenge of Carl Schmitt*. London: Verso, 1999; Schmitt, Carl 1998. *Crisis of Parliamentary Democracy*. Cambridge, Mass.: The MIT Press; Schmitt, Carl 2004. *Legality and Legitimacy*. Durham: Duke University Press; Schmitt, Carl 2006. *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Chicago: University of Chicago Press; Schmitt, Carl 2006. *The Nomos of the Earth in the International Law of Jus Publicum Europaeum*. New York: The Telos Press; Schmitt, Carl 2007. *The Concept of the Political: Expanded Edition*. Chicago: University of Chicago Press; Schmitt, Carl 2008. *Constitutional Theory*. Durham: Duke University Press; Schmitt, Carl 2008. *Political Theology II: The Myth of the Closure of any Political Theology*. Cambridge: Polity; Schmitt, Carl 2008. *The Leviathan in the State Theory of Thomas Hobbes: Meaning and Failure of a Political Symbol*. Chicago: University of Chicago Press; Schmitt, Carl 2011. *Writings on War*. Cambridge: Polity; Schmitt, Carl 2012. *Dictatorship*. Cambridge: Polity, Vynx, Lars 2010. Carl Schmitt. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2013 Edition), Edward N. Zalta (ed.); Vynx, Lars 2010. Carl Schmitt. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2013 Edition), Edward N. Zalta (ed.).